

Sygn. akt V ACa 479/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 marca 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia SA Paulina Asłanowicz (spr.)

Sędziowie: SA Marta Szerel

SA Alicja Fronczyk

Protokolant: Małgorzata Szmit

po rozpoznaniu w dniu 26 marca 2021 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) (...)

przeciwko (...) w W.

z udziałem po stronie pozwanej interwenientów ubocznych: J. K., J. B. i R. J.

o ustalenie nieistnienia uchwał, ewentualnie o stwierdzenie nieważności uchwał, ewentualnie o uchylenie uchwał na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie

z dnia 5 sierpnia 2020 r., sygn. akt II C 497/14

uchyla zaskarżony wyrok w całości i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu Warszawa-Praga w Warszawie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Alicja Fronczyk Paulina Asłanowicz Marta Szerel

Sygn. Akt V ACa 479/20

UZASADNIENIE

I. K. wniosła pozew przeciwko (...) o stwierdzenie nieistnienia uchwały numer (...) Rady Nadzorczej (...) z dnia 17 marca 2014 roku w sprawie wykluczenia jej ze (...) lub o stwierdzenie nieważności tej uchwały lub też o jej uchylenie oraz o zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów.

Pozwana (...) z siedzibą w W. w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa.

Interwencję uboczną po stronie pozwanej zgłosili: J. B., J. K. i R. J.. Natomiast P. Ź. odmówiono udziału w sprawie w charakterze interwenienta na skutek uwzględnienia opozycji i odrzucenia zażalenia na przeczenie w tym przedmiocie.

Pismem z dnia 10 stycznia 2020 roku powódka rozszerzyła powództwo o dodatkowe żądanie ustalenia nieistnienia uchwały numer (...) Rady Nadzorczej (...) z dnia 21 stycznia 2013 roku w sprawie wykluczenia jej ze (...), ewentualnie

stwierdzenia nieważności tej uchwały, ewentualnie jej uchylecia oraz zasądzenia od pozwanej i od każdego z interwenientów na rzecz powódki zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych.

Pozwana w odpowiedzi na rozszerzone powództwo wniosła o jego oddalenie.

Wyrokiem z dnia 5 sierpnia 2020 roku Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie:

I. ustalił nieistnienie uchwały numer (...) Rady Nadzorczej (...) w W. z dnia 17 marca 2014 roku w sprawie wykluczenia ze (...)

II. ustalił nieistnienie uchwały numer (...) Rady Nadzorczej (...) w W. z dnia 21 stycznia 2013 roku w sprawie wykluczenia ze (...);

III. zasądził od (...) z siedzibą w W. kwotę 1137 zł na rzecz I. K. tytułem zwrotu kosztów procesu.

Powyższy wyrok wydany został w oparciu o następujące ustalenia i rozważania prawne:

Pismem z dnia 25 marca 2014 roku (...)z siedzibą w W. zawiadomiła I. K., że w dniu 17 marca 2014 roku Rada Nadzorcza (...) podjęła uchwałę numer (...) w sprawie wykluczenia ze (...) I. K.. Do pisma załączono dokument, nazywając go uchwałą numer (...) Rady Nadzorczej (...) w sprawie wykluczenia ze Spółdzielni (...) na podstawie § 15 ust. 2 statutu z powodu świadomego działania na szkodę spółdzielni.

W dniu 21 stycznia 2013 roku w (...)z siedzibą w W. sporządzono dokument o nazwie uchwała numer (...) Rady Nadzorczej (...) z dnia 21 stycznia 2013 roku w sprawie wykluczenia ze(...) W uzasadnieniu dokumentu wskazano, iż podstawą wykluczenia jest § 15 ust. 2 i ust. 4 statutu oraz popieranie wniosku o upadłość (...).

Wyrokiem z dnia 7 stycznia 2014 roku Sąd Apelacyjny w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt I ACa 1059/13 ustalił nieistnienie uchwały numer (...) z dnia 30 czerwca 2011 roku Walnego Zgromadzenia Członków (...)w W. w sprawie wyboru do Rady Nadzorczej. Wyrok ten jest prawomocny.

Postanowieniem z dnia 14 kwietnia 2014 roku Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt Wa XIII NsRejKRS 16312/14/872 po rozpoznaniu skargi na orzeczenie referendarza odmówił wpisu członków Rady Nadzorczej wybranych w oparciu o uchwałę Walnego Zgromadzenia (...)z siedzibą w W. z dnia 30 czerwca 2011 roku. Kadencja członków poprzedniej Rady Nadzorczej wybranej na okres 4 lat trwała od dnia 29 czerwca 2007 roku do 29 czerwca 2011 roku. Mandaty dotychczasowych członków Rady Nadzorczej wygasły w dniu 30 czerwca 2011 roku z dniem odbycia Walnego Zgromadzenia. Postanowieniem z dnia 11 czerwca 2014 roku Sąd Okręgowy w Warszawie w sprawie o sygnaturze akt XXIII Ga 1005/14 oddalił apelację (...) od orzeczenia Sądu I - ej instancji odmawiającego wpisu nowych członków Rady Nadzorczej wybranych uchwałą numer (...) z dnia 30 czerwca 2011 roku Walnego Zgromadzenia oraz w uzasadnieniu wskazał, iż nie przedłużyła się na kolejny okres kadencja członków poprzedniej Rady Nadzorczej.

Statut(...) w brzmieniu obowiązującym w dniu 29 czerwca 2007 roku w § 68 ust. 5 określał, iż kadencja członków Rady trwa 4 lata i trwa od Zebrania Przedstawicieli, na którym Rada Nadzorcza została wybrana, do Zebrania Przedstawicieli, które dokona wyboru członków Rady Nadzorczej na kolejną kadencję.

Nową Radę Nadzorcza wybrano dopiero na Walnym Zgromadzeniu w 2015 roku.

Powyższy stan faktyczny Sąd I – ej instancji ustalił na podstawie dowodów z dokumentów złożonych przez strony.

Powództwo o ustalenie nieistnienia dwóch uchwał Rady Nadzorczej (...) z siedzibą w W. o numerach: (...) i (...) w sprawie wykluczenia ze (...) było zdaniem Sądu Okręgowego zasadne.

Z art. 42 § 9 ustawy Prawo spółdzielcze wynika, iż orzeczenie sądu ustalające nieistnienie uchwały walnego zgromadzenia ma moc prawną względem wszystkich członków spółdzielni oraz wszystkich jej organów. Przepis ten

określa tzw. rozszerzoną prawomocność materialnoprawną takiego wyroku. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 stycznia 2014 roku w sprawie o sygnaturze akt I ACa 1059/13 ustalił nieistnienie uchwały numer (...)z dnia 30 czerwca 2011 roku Walnego Zgromadzenia Członków (...) w W. w sprawie wyboru do Rady Nadzorczej, co oznacza, iż Rada Nadzorcza (...)nie została w ogóle powołana uchwałą z dnia 30 czerwca 2011 roku i wyrok ten odnosi skutek wobec wszystkich członków (...) w tym I. K.. Brak powołania Rady Nadzorczej skutkuje tym, iż Rada Nadzorcza nie istniała prawnie od 30 czerwca 2011 roku, a skoro nie istniała, to nie mogła ona podjąć uchwał w dniu 21 stycznia 2013 roku i w dniu 17 marca 2014 roku w przedmiocie wykluczenia z członkostwa w (...).

Powódka jako członek (...) miała interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. w ustaleniu nieistnienia uchwał Rady Nadzorczej o wykluczeniu jej z członkostwa w (...)

Wbrew zarzutom podnoszonym przez pozwaną mandat członków Rady Nadzorczej poprzedniej czteroletniej kadencji z okresu od dnia 29 czerwca 2007 do dnia 29 czerwca 2011 roku nie uległ przedłużeniu na kolejną kadencję, bowiem mandaty członków Rady Nadzorczej wygasły z chwilą zakończenia obrad Zebrania Przedstawicieli (Walnego Zgromadzenia) w dniu 30 czerwca 2011 roku, na którym dokonano wyboru (w sposób nieskuteczny) członków nowej Rady Nadzorczej.

Statut (...) w brzmieniu obowiązującym w dniu 29 czerwca 2007 roku w § 68 ust. 5 określał, iż kadencja członków Rady trwa 4 lata i trwa od Zebrania Przedstawicieli, na którym Rada Nadzorcza została wybrana, do Zebrania przedstawicieli, które dokona wyboru członków Rady Nadzorczej na kolejną kadencję. Jednoznacznie z tego zapisu wynika, iż kadencja Rady była czteroletnia i wygasła z chwilą zakończenia obrad Zebrania Przedstawicieli (Walnego Zgromadzenia) w dniu 30 czerwca 2011 roku.

Również sąd rejestrowy w obu instancjach odmówił wpisu do rejestru KRS członków Rady Nadzorczej z kadencji od dnia 29 czerwca 2007 roku do dnia 29 czerwca 2011 roku na kolejny okres po dniu 30 czerwca 2011 roku.

Z powyższych przyczyn Sąd Okręgowy orzekł o nieistnieniu dwóch uchwał Rady Nadzorczej (...) z siedzibą w W. objętych pozwem o wykluczeniu powódki z członkostwa w (...)

Z uwagi na uwzględnienie żądania pierwszego z pozwu, pozostałe żądania ewentualne nie podlegały rozpoznaniu.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 k.p.c., zasądzając od pozwanej, która przegrała sprawę, obowiązek zwrotu kosztów procesu na rzecz powódki. Na koszty te składały się: uiszczona opłata sądowa od pozwu pierwotnego 200 zł, uiszczona opłata sądowa od rozszerzonego powództwa 200 zł, opłata skarbową od pełnomocnictwa 17 zł i wynagrodzenie pełnomocnika będącego adwokatem dwa razy po 360 zł od dwóch żądań ustalenia nieistnienia uchwał. Wynagrodzenie pełnomocnika obliczono zgodnie z § 11 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w zw. z § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Apelację od powyższego wyroku wniosła pozwana, zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

1. naruszenie prawa materialnego, to jest:

a. art. 189 k.p.c. w zw. z art. 42 § 9 ustawy Prawo spółdzielcze poprzez błędną wykładnię polegającą na zakwalifikowaniu zaskarżonych uchwał jako czynności prawnych nieistniejących, podczas gdy tym czynnościom prawnym nie można przypisać takiego charakteru prawnego;

b. art. 189 k.p.c. poprzez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż powódka ma interes prawny w żądaniu uchylenia zaskarżonych uchwał, choć w obrocie prawnym funkcjonuje uchwała numer (...)Walnego Zgromadzenia(...)z dnia 27 czerwca 2013 roku w przedmiocie nieuwzględnienia odwołania I. K. i uznania, że uchwała numer (...) z dnia 21 stycznia 2013 roku została podjęta w sposób prawidłowy, co winno prowadzić do wniosku, iż powódka - na skutek nie objęcia tej uchwały żądaniem pozwu - nie usunie w sposób całkowity niepewności co do

prawa, a zatem powódka nie posiada interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., gdyż rozstrzygnięcie nie usuwa ostatecznie i kategorycznie sporu;

c. art. 5 k.c. poprzez niezastosowanie w sprawie i uwzględnienie powództwa, choć powódka czynni ze swego prawa użytek sprzeczny z jego przeznaczeniem oraz narusza zasady współżycia społecznego;

2. nierozpoznanie istoty sprawy poprzez brak rozpatrzenia żądań powoda dotyczących stwierdzenia nieważności lub uchylecia zaskarżonych uchwał Rady Nadzorczej na skutek błędnego przyjęcia przez Sąd I – ej instancji, iż przedmiotowa uchwała nie istnieje;

3. nierozpoznanie istoty sprawy poprzez brak rozpatrzenia zarzutów pozwanej (...) iż działanie powódki stanowi czynienie z przysługującej jej prawa użytku sprzecznego z zasadami współżycia społecznego (dobrowolności zrzeszenia, solidarności członkowskiej, wspólnego celu spółdzielczego), w konsekwencji czego powódka nie powinna była uzyskiwać ochrony prawnej;

4. naruszenie prawa procesowego tj. art. 327⁽¹⁾ § 2 k.p.c., co miało wpływ na wynik sprawy poprzez sporządzenie uzasadnienia wyroku w sposób, który uniemożliwia weryfikację rozstrzygnięcia w zakresie nieodniesienia się do podniesionego zarzutu naruszenia art. 5 k.c., jak i braku interesu prawnego po stronie powodowej z uwagi na podjęcie uchwały numer (...)Walnego Zgromadzenia (...) z dnia 27 czerwca 2013 roku;

5. naruszenie prawa procesowego tj. art. 227 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego z pominięciem jego istotnej części tj. uchwały numer (...) Walnego Zgromadzenia (...) z dnia 27 czerwca 2013 roku w przedmiocie nieuwzględnienia odwołania I. K. i uznania, że uchwała numer (...) z dnia 21 stycznia 2013 roku została podjęta w sposób prawidłowy, czego skutkiem było błędne uznanie, iż powódka posiada interes prawny w wytoczeniu powództwa.

Zważywszy na powyższe zarzuty, pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu Warszawa - Praga w Warszawie oraz o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację powódka wniosła o jej oddalenie i zasądzenie od pozwanej na jej rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego w II - ej instancji według norm przepisanych, a także o zasądzenie od każdego z interwenientów ubocznych na rzecz powódki zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego w II - ej instancji według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest uzasadniona w zakresie, w jakim prowadzi do uchylenia zaskarżonego wyroku.

Sąd Okręgowy, uwzględniając żądanie główne, stwierdził, iż sporne uchwały nie istnieją, bowiem zostały podjęte przez Radę Nadzorczą składającą się z osób, których mandaty w chwili podejmowania tych uchwał już wygasły. W konsekwencji kluczowe znaczenie dla kierunku rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie miała kwestia skutków wadliwości takiej uchwały.

Niezaprzeczalnie kategorią odrębną od czynności prawnej nieważnej jest czynność prawna nieistniejąca. O czynności nieistniejącej może być mowa wtedy, gdy podjęto wprawdzie działania w celu dokonania czynności prawnej, jednakże ze względu na brak jej materialnych składników akt prawny nie został uformowany (tak S. Grzybowski, System Prawa Cywilnego. Część ogólna, Ossolineum 1974, s. 594). Czynność nieistniejąca nie podlega w ogóle klasyfikacji z punktu widzenia jej ważności. Nie ma jej z punktu widzenia prawa. Tymczasem czynność nieważna faktycznie, ale – co ważniejsze – także z punktu widzenia prawa została dokonana. Nie może ona jedynie wywołać zamierzonych skutków. Czynność nieważna w odróżnieniu jednak od negotium non existens może oddziaływać na szeroko rozumianą sferę

interesów prawnych danego podmiotu. Ponadto w przypadku czynności prawnej nieistniejącej nie wchodzi w grę jej konwersja ani konwalidacja.

Należy zatem przyjąć, że w przypadku uchwał nieistniejących nie występuje oświadczenie woli członków organu kolegiального. O ile w przypadku czynności prawnej nieważnej doszło do złożenia oświadczenia woli, choć bezskutecznego prawnie, przykładowo ze względu na uchybienie jego formie, o tyle w przypadku czynności nieistniejącej, chociaż pewne działanie faktyczne mogło mieć miejsce, to jednak zachowaniu temu nie można przypisać charakteru oświadczenia woli. Stosunek nieważności do nieistnienia jest refleksem norm kompetencyjnych, konstrukcyjnych i przewidujących sankcje (tak T. Szczurowski w: Wadliwość czynności prawnych spółek kapitałowych na tle sankcji kodeksu cywilnego. Lex 2012).

W konsekwencji za nietrafne należy uznać zapatrywanie kwalifikujące czynności dokonane w imieniu osoby prawnej w charakterze jej organu bez kompetencji do tego jako czynności prawne nieistniejące. Przeważający bowiem pogląd ogranicza posługiwanie się koncepcją „czynności prawnej nieistniejącej” jedynie do zachowań, w których nie można rozpoznać oświadczenia woli (tak Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 14 września 2007 roku, III CZP 31/07 i powołane w niej orzecznictwo).

W ocenie Sądu Apelacyjnego takie oświadczenie woli w związku z podjęciem zaskarżonych uchwał zostało zaś złożone. Zostały one dokonane przez organ - Radę Nadzorczą, którego istnienie przewidują przepisy prawa spółdzielczego oraz statut pozwanej (...) Osoby, które działały jako członkowie Rady Nadzorczej, zostały prawidłowo powołane uchwałą numer (...) Zebrania Przedstawicieli Członków (...) z dnia 29 czerwca 2007 roku, a ich dane po wyborze ujawnione w KRS-ie. Przedmiot oświadczenia woli (wykluczenie ze (...) pozostawał w kompetencji tego organu. Skład podejmującej uchwałę Rady Nadzorczej nie był mniejszy niż wymagany w statucie. Wadliwość tej czynności polegała jedynie na wygaśnięciu mandatu osób wchodzących w skład Rady Nadzorczej.

Czynność dokonaną w charakterze organu osoby prawnej przez osoby nie dające kompetencji do dokonania takiej czynności z powodu wygaśnięcia mandatu, w ocenie Sądu Apelacyjnego, należy traktować jako czynność dokonaną przez tzw. fałszywy organ. Czynność taka niewątpliwie jest wadliwa i nie wywołuje – przynajmniej co do zasady – skutków prawnych w niej określonych. W judykaturze na gruncie stanu prawnego przed nowelizacją art. 39 k.c. przeważało stanowisko, iż sankcją dokonania czynności prawnej w imieniu osoby prawnej w charakterze jej organu bez kompetencji do tego jest bezwzględna nieważność takiej czynności wywodzona z art. 39 k.c. w związku z art. 38 k.c. (tak Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 12 grudnia 1996 roku, I CKN 22/96, z dnia 16 grudnia 2004 roku, V CK 674/03, z dnia 8 października 2009 roku, II CSK 180/09).

Sankcję nieważności bezwzględnej czynności prawnej, na wypadek dokonania jej przez fałszywy (rzekomy) organ, czyli osobę, która, nie pełniąc funkcji organu, podszywa się pod organ osoby prawnej albo pełniąc funkcję organu, przekracza zakres przysługującej danemu organowi kompetencji, w nowym brzmieniu art. 39 k.c., wprowadzonym ustawą z dnia 9 listopada 2018 roku o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym (Dz.U. poz. 2244) przewidziano właśnie dla sytuacji, gdy dokonana czynność prawna jest czynnością prawną jednostronną. Zmiana tego przepisu wywołuje skutki retroaktywne. Art. 35 ustawy zmieniającej stanowi, że art. 39 k.c. w nowym brzmieniu stosowany jest także do czynności prawnych dokonanych w imieniu osoby prawnej bez umocowania albo z przekroczeniem jego zakresu przed dniem wejścia w życie art. 1 ustawy nowelizującej, jeżeli nie były one przedmiotem prawomocnie zakończonych przed tym dniem postępowań sądowych w sprawach cywilnych. Oznacza, że art. 39 k.c. w nowym brzmieniu znajduje zastosowanie także do czynności prawnych dokonanych przed wejściem w życie nowelizacji. Zakres retroaktywnego działania nowej normy jest ograniczony tylko w przypadku czynności, które były przedmiotem prawomocnego orzeczenia, co oznacza, że nowa norma może znajdować zastosowanie nawet do czynności prawnych dokonanych wiele lat przed nowelizacją. Wyłączenie retroaktywności nowej normy tylko w przypadku zapadnięcia prawomocnego orzeczenia skutkować będzie stosowaniem art. 39 k.c. w nowym brzmieniu także do postępowań sądowych będących w toku w chwili wejścia w życie nowelizacji.

W tej sytuacji powołany w apelacji pogląd zaprezentowany przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 8 listopada 2018 roku (V ACa 785/17), wydanym w sprawie przeciwko pozwanej (...), iż uchwała o wykluczeniu członka (...) z członkostwa (...), podjęta przez Radę Nadzorczą po wygaśnięciu mandatów jej członków, należy traktować jako istniejące oświadczenie woli dotknięte ewentualnie wadliwością w postaci nieważności, znalazł potwierdzenie w zmianie ustawodawczej, która weszła w życie następnego dnia po tym wyroku, a znajdującej zastosowanie do uchwał stanowiących przedmiot niniejszego postępowania.

Uniemożliwia to co do zasady uznanie uchwał za nieistniejące i powinno skutkować oddaleniem a limine żądań głównych i to nawet bez konieczności merytorycznej oceny zasadności zarzutu, czy faktycznie nastąpiło wygaśnięcie mandatów członków tego organu.

Powódka jako żądanie główne zgłosiła roszczenie o ustalenie nieistnienia uchwał, a jako żądania ewentualne roszczenia o stwierdzenie nieważności tych uchwał lub ich uchylenie. Żądanie ewentualne polega na zgłoszeniu dodatkowego żądania na wypadek nieuwzględnienia przez sąd roszczenia postawionego na pierwszym miejscu. Co prawda w kodeksie postępowania cywilnego nie ma wyraźnego przepisu dotyczącego dopuszczalności żądania ewentualnego, to jednocześnie brak zakazu przyjmowania takiego sposobu konstruowania żądań w pozwie. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się więc milczącą zgodę ustawodawcy na takie rozwiązanie. Stanowisko dopuszczające możliwość zgłoszenia obok żądania głównego żądania ewentualnego zajęte zostało w licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego (tak Sąd Najwyższy w wyrokach: dnia 26 stycznia 1979 roku, IV CR 403/78, z dnia 14 października 1999 roku, I PKN 325/99, z dnia 8 czerwca 2001 roku, I PKN 490/00 i z dnia 24 czerwca 2009 roku, I CSK 510/08 oraz w postanowieniach: z dnia 20 kwietnia 1966 roku, I CZ 29/66, z dnia 20 maja 1987 roku, I CZ 55/87, z dnia 6 grudnia 2006 roku, IV CZ 96/06 i z dnia 28 października 2008 roku, I PZ 25/08, a także uchwały z dnia 18 października 2013 roku, III CZP 58/13).

Możliwość zgłoszenia żądania ewentualnego istnieje w sprawach o świadczenie, ustalenie istnienia albo nieistnienia stosunku prawnego bądź prawa oraz w sprawach o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa (tak A. Tyrluk w: Instytucja żądań ewentualnych, M. Praw. 1995, nr 1, s. 7). Nie jest także wyłączone oparcie żądania ewentualnego na odmiennej podstawie faktycznej i prawnej niż żądanie główne.

Byt żądania ewentualnego uzależniony jest od żądania głównego, gdyż w razie uwzględnienia przez sąd żądania przedstawionego jako pierwsze, rozpoznanie żądania ewentualnego staje się bezprzedmiotowe i nie jest wydawane w stosunku do niego żadne orzeczenie (tak Sąd Najwyższy w postanowieniach: z dnia 20 kwietnia 1966 roku, I CZ 29/66, z dnia 20 maja 1987 roku, I CZ 55/87 i z dnia 4 października 2012 roku, I CSK 100/12 oraz w wyroku z dnia 12 stycznia 2012 roku, IV CSK 219/11). Takie ukształtowanie żądań pozwu stanowi szczególny rodzaj kumulacji roszczeń (art. 191 k.p.c.).

W praktyce sądowej konstrukcja żądania ewentualnego jest szeroko wykorzystywana w sprawach dotyczących zakwestionowania uchwał osób prawnych lub ułomnych osób prawnych, gdyż pozwala stronie powodowej na uzyskanie rozstrzygnięcia co do obu żądań jako głównego i ewentualnego, jeżeli pierwsze z nich oparte na art. 189 k.p.c. okaże się bezzasadne (tak m.in. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 czerwca 2009 roku, I CSK 510/08 i Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 25 stycznia 2019 roku, I ACa 382/19). Wola powódki ukształtowania drugiego i trzeciego z żądań jako ewentualnych związana jest z chęcią uniknięcia narażenia się na przegranie procesu w sytuacji uwzględnienia roszczenia pierwszoplanowego, gdyż nie można ustalić nieważności bądź uchylić uchwały, która nie istnieje (tak Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 14 lipca 2020 roku, V ACa 631/19).

W konsekwencji jeśli chodzi o żądania ewentualne, to w tym zakresie doszło do nierozpoznania istoty sprawy, a ma to miejsce wówczas, gdy sąd I – ej instancji nie odniósł się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych zarzutów strony (tak Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 9 stycznia 2001 roku, I PKN 642/00, z dnia 5 lutego 2002 roku, I PKN 845/00, z dnia 12 lutego 2002 roku, I CKN 486/00, z dnia 24 marca 2004 roku, I CK 505/03, z dnia 16 czerwca 2011 roku, I UK 15/11). Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi również w sytuacji, gdy sąd I - ej instancji dokonał oceny prawnej

roszczenia bez oparcia jej na właściwie ustalonej podstawie faktycznej i w sprawie zachodzi potrzeba poczynienia po raz pierwszy niezbędnych ustaleń faktycznych. Przenoszenie w takiej sytuacji procesowej ciężaru konstruowania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia do sądu II - ej instancji wypaczałoby sens dwuinstancyjnego postępowania sądowego (tak Sąd Najwyższy w postanowieniach: z dnia 20 lipca 2006 roku, V CSK 140/06, z dnia 5 grudnia 2012 roku, I CZ 168/12, z dnia 22 maja 2014 roku, IV CZ 26/14, z dnia 13 listopada 2014 roku, V CZ 73/14, z dnia 26 marca 2015 roku, V CZ 7/15, z dnia 7 października 2015 roku, I CZ 68/15 i z dnia 22 lutego 2017 roku, IV CZ 112/16).

Tak rozumianego uchybienia dopuścił się Sąd Okręgowy, gdyż niezasadnie uwzględnił żądania główne. Sąd II - ej instancji nie może bowiem uwzględnić roszczenia ewentualnego, w przypadku gdy nie orzekł w stosunku do niego sąd I - ej instancji, ponieważ żądanie to nie mieściło się w zakresie zaskarżenia. Nie może w takiej sytuacji zostać wydany wyrok reformatoryjny tj. zmiana zaskarżonego wyroku i oddalenie żądania o ustalenie nieistnienia uchwał przy jednoczesnym orzeczeniu o żądaniu ewentualnym. Gdyby tak się stało, to sąd odwoławczy orzekałby po raz pierwszy o żądaniu ewentualnym, czyli o czymś, co nie było przedmiotem rozstrzygnięcia sądu I - ej instancji. Ponadto ustawodawca w art. 386 § 4 k.p.c. nie przewiduje możliwości wydania orzeczenia reformatoryjnego co do żądania głównego z równoczesnym przekazaniem sprawy sądowi I - ej instancji w zakresie żądań ewentualnych do rozpoznania, które w takiej sytuacji nie miałyby charakteru rozpoznania ponownego. Wydanie orzeczenia o takiej treści spowodowałoby, że wyrok sądu II - ej instancji mógłby zostać zaskarżony różnymi środkami zaskarżenia tj. skargą kasacyjną i zażaleniem w części objętej uchyleciem, zatem w części byłby prawomocny, a w części nie. Fakt, że rozstrzygnięcia w zakresie żądania głównego i żądań ewentualnych są ze sobą ściśle funkcjonalnie powiązane, wskazuje na integralny charakter takiego wyroku, co powinno skutkować uchyleciem go w całości na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy.

Z uwagi na przyjętą koncepcję rozstrzygnięcia, opartą na braku a limine podstaw do zakwalifikowania spornych uchwał jako nieistniejących nawet w sytuacji wykazania, iż zostały podjęte przez członków tego organu kolejalnego po wygaśnięciu ich mandatów, zbędne stało się ustosunkowanie do pozostałych zarzutów apelacji. W judykaturze Sądu Najwyższego za ugruntowane należy uznać stanowisko, iż w postępowaniu apelacyjnym chodzi o rozpoznanie wszystkich zarzutów i wniosków zaskarżanego wyroku, których rozpoznanie ma znaczenie dla ostatecznego stanowiska sądu II - ej instancji i jest potrzebne do naprawienia błędów sądu I - ej instancji w granicach zaskarżenia (tak Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 23 lutego 2006 roku, II CSK 132/05 i z dnia 15 października 2009 roku, I CSK 94/09). Natomiast jeśli zasadność lub niezasadność niektórych z zarzutów, a nawet jednego z nich, ma taką wagę, że rozpatrzenie kolejnych zarzutów i tak nie może decydować o treści rozstrzygnięcia, to analizowanie ich staje się zbędne, jeżeli tylko nie dotyczą rzeczywistej potrzeby uzupełnienia postępowania dowodowego albo naruszenia przepisów postępowania świadczących o jego nieważności (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 października 2009 roku, I CSK 94/09).

Z uwagi na powyższe Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c., uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Sąd Apelacyjny uznał, że w obecnym stanie prawnym, sąd odwoławczy posiada nadal kompetencję, aby, formułując ocenę prawną, przedstawić jako jej element wnioski co do niezbędnych dla dalszego postępowania czynności zmierzających do usunięcia stwierdzonych uchybień, odpowiadające dotychczasowemu pojęciu wskazań co do dalszego toku postępowania, a stanowiące dopełnienie oceny prawnej. W związku z tym stwierdzić należy, że ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Okręgowy rozstrzygnie żądania główne, mając na uwadze brak co do zasady podstaw do zakwalifikowania spornych uchwał jako czynności prawnych nieistniejących i to bez potrzeby badania interesu prawnego w zgłoszeniu tych żądań w związku z podnoszoną przez stronę pozwaną kwestią funkcjonowania w obrocie prawnym uchwały numer (...)Walnego Zgromadzenia(...) z dnia 27 czerwca 2013 roku w przedmiocie nieuwzględnienia odwołania powódki od uchwały z dnia 21 stycznia 2013 roku.

Ta okoliczność będzie podlegać natomiast badaniu przy rozpoznaniu żądania ewentualnego, gdyż w pierwszej kolejności Sąd Okręgowy zbada, czy według stanu na dzień orzekania (art. 316 § 1 k.p.c.) powódka nadal ma interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności uchwał o wykluczeniu jej z członkostwa w pozwanej (...). W tym zakresie

oceni interes prawny powódki w zaskarżeniu spornych uchwał także w kontekście wprowadzonych ustawą z dnia 20 lipca 2018 roku o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2017 roku, poz. 159) zmian legislacyjnych, które wykluczają w stosunku do podmiotów wskazanych w art. 3 ust. 1 pkt 1- 5 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych możliwość ustania członkostwa w spółdzielni mieszkaniowej w wyniku wykluczenia członka ze spółdzielni przewidzianego w art. 24 § 1 ustawy Prawo spółdzielcze. Zmiana ta wywołała daleko idące skutki nie tylko na przyszłość, ale, z uwagi na treść art. 10 ustawy z dnia 20 lipca 2017 roku, znajduje ona także zastosowanie do zdarzeń, które miały miejsce w przeszłości. Przepis ten stanowi bowiem, że do spraw sądowych wszczętych i niezakończonych prawomocnym orzeczeniem przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się jej przepisy. Retroaktywne działanie nowych przepisów znajduje uzasadnienie ze względu na potrzebę ochrony wartości konstytucyjnych, które legły u podstaw wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 lutego 2015 roku (K 60/13), a w szczególności potrzebę przywrócenia właściwego statusu członkom spółdzielni mieszkaniowych, którym przysługują prawa do lokali w zasobach spółdzielni poprzez wykonywanie uprawnień korporacyjnych i realną możliwość wpływu na zarządzanie spółdzielnią. W dawnym stanie prawnym ze względu na kategorię tzw. członków oczekujących siła tych uprawnień była osłabiona. Wprowadzenie zasady bezpośredniego działania ustawy nowej do stanów faktycznych, które miały miejsce pod rządami ustawy dawnej w drodze przepisu przejściowego wskazującego, że nowy przepis merytoryczny ma znajdować zastosowanie także do faktów przeszłych, stanowi właśnie przełamanie zasady nieretroakcji prawa (art. 3 k.c.). W tym przypadku mamy do czynienia z normą intertemporalną, na podstawie której z określonymi faktami przeszłymi mają być związane takie same skutki, jakie nowy przepis merytoryczny przewiduje dla tego samego rodzaju faktów przyszłych (tak K. Pietrzykowski, (w:) System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne - część ogólna pod red. M. Safjana, t. 1, Warszawa 2012, s. 740). Ratio legis takiego rozwiązania jest z reguły potrzeba jak najszybszego poddania stosunków prawnych przepisom nowej ustawy.

W konsekwencji Sąd Okręgowy oceni, czy rozstrzygnięcie doprowadzi do usunięcia niejasności i wątpliwości w zakresie stosunku członkostwa i zapewni powódce ochronę jej prawnie chronionych interesów. Oczekiwane przez stronę powodową (w sprawie o ustalenie) rozstrzygnięcie winno wywołać takie skutki między stronami, w następstwie których sytuacja prawna stron, a w szczególności powoda zostanie określona jednoznacznie i pozwoli na usunięcie przeszkód wynikających z nieoczywistej sytuacji prawnej. Interes prawny, o którym mowa w art. 189 k.p.c., należy pojmować jako interes dotyczący szeroko rozumianych praw i stosunków prawnych, który z reguły występuje w sytuacjach, w których zachodzi obiektywna niepewność co do prawa lub stosunku prawnego z przyczyn natury faktycznej lub prawnej. Interes prawny wyraża się wówczas w usunięciu stanu niepewności. Zresztą o wyborze efektywnego z punktu widzenia zamierzonych celów środka ochrony prawnej decyduje wyłącznie zainteresowany, a ocena, czy i jaki użytek uczyni on z uzyskanego orzeczenia w przyszłości nie jest objęta kognicją sądu (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 sierpnia 2019 roku, I CSK 342/18 i cytowane w jego uzasadnieniu orzecznictwo).

Wskazania przy tym wymaga, że źródłem interesu prawnego powódki, będącego materialnoprawną przesłanką uwzględnienia powództwa na podstawie art. 189 k.p.c., jest stosunek członkostwa w (...), który przesądza o związaniu uchwałą podjętą przez jej organ aż do chwili prawomocnego ustalenia jej nieistnienia, nieważności bądź uchylenia. Stąd też ocenić należy, czy zamiar eliminacji przez powódkę stanu niepewności co do jej związania lub braku związania uchwałą przesądza istnienie jej interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie.

Jeżeli w wyniku tak ukierunkowanego postępowania, Sąd Okręgowy dojdzie do przekonania, że zaskarżone uchwały zostały skutecznie podjęte, a więc istnieją w sensie prawnym i są ważne, rozpoznaniu podlegać będą żądania ewentualne o ich uchylenie w świetle przesłanek przewidzianych w art. 42 § 3 ustawy Prawo spółdzielcze.

Wobec powyższego, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu Warszawa - Praga w Warszawie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c.

Marta Szerel Paulina Aslanowicz Alicja Fronczyk